

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2021. gada 10. martā Nr. 1-5/40

Finanšu ministrija
pasts@fm.gov.lv

Par Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna projektu

Tiesībsargs ir iepazinies ar Finanšu ministrijas sagatavoto Latvijas Atveseļošanas un noturības mehānisma plāna projektu (turpmāk – ANM plāns) un saskata nepieciešamību paust savus ieteikumus ANM plāna uzlabošanai.

[1] ANM plāna komponentē “Nevienlīdzības mazināšana”, investīcija 3.1.2.3.i. *Ilgstošas sociālās aprūpes pakalpojuma noturība un nepārtrauktība*, plānotās aktivitātes ir ilgstošas aprūpes institūciju pielāgošana epidemioloģiskā apdraudējuma situācijai un jaunu ģimeniskai videi pietuvinātu aprūpes institūciju attīstība.¹

ANM plāna (707) punktā ir sniegts abu minēto aktivitāšu skaidrojums, proti, tas ietvers esošo ilgstošas aprūpes institūciju pielāgošanu epidemioloģiskā apdraudējuma situācijai (izolācijas (pašizolācijas) telpu izveide un aprīkošana, digitālo risinājumu ieviešana, aprīkojums klientu, darbinieku un apmeklētāju inficēšanās riska novēršanai), kā arī jaunu ģimeniskai videi pietuvinātu aprūpes institūciju izveidi (jaunu ēku būvniecība un aprīkošana, digitālo risinājumu ieviešana) un esošo transformācija par multifunkcionāliem sociālo pakalpojumu sniedzējiem, nodrošinot pakalpojuma sniegšanu drošā vidē.

Tāpat ANM plānā vairākkārtīgi uzsvērts, ka tiek izprasta institucionālās aprūpes nepiemērotība cilvēku vajadzībām, ģimeniskas vides būtiskā loma cilvēka pilnvērtīgai funkcionēšanai un nepieciešamība attīstīt ģimeniskai videi pietuvinātus sociālos pakalpojumus pašvaldībās.²

Vienlaikus, iepazīstoties ar plānotajām aktivitātēm attiecībā uz ilgstošas sociālās aprūpes institūciju noturību un nepārtrauktību, nav viennozīmīgi saprotams, vai plānotās darbības ir attiecināmas uz visām ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām vai tikai uz pašvaldību un privātpersonu dibinātajām institūcijām.

Vēršu uzmanību, ka ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus pilngadīgām personām nodrošina gan valsts, gan pašvaldības. Tiesībsargs ir konstatējis, ka nereti trūkst izpratnes, ar ko šie abi pakalpojumi atšķiras, tādēļ būtiski ir

¹ ANM plāna 509. punkts

² Piemēram, ANM plāna 589. un 643.punkti

izprast, ka valsts finansē ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus pilngadīgām personām ar smagiem un ļoti smagiem garīga rakstura traucējumiem (ar I. un II. grupas invaliditāti).

Savukārt pašvaldības finansē un nodrošina aprūpi pensijas vecuma personām un personām ar funkcionāliem traucējumiem, ja nepieciešamais pakalpojuma apjoms pārsniedz aprūpei mājās vai dienas aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā noteikto apjomu. Šajās iestādēs pārsvarā dzīvo seniori, kuriem nav iespējams nodrošināt pienācīgu aprūpi mājās vai kuri paši vai viņu tuvinieki ir noslēguši līgumu par dzīvošanu institūcijā. Līdz ar to uz šīm personām pagaidām nav attiecināms deinstucionalizācijas (turpmāk - DI) projekts.

2020. gadā ir apritējuši 10 gadi kopš Latvijas Republikā ir stājies spēkā likums "Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām" un 5 gadi, kopš Labklājības ministrija īsteno Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansētu projektu DI jomā. Paredzēts, ka DI projekta ietvaros lielie institucionālās aprūpes centri tiks aizstāti ar sabiedrībā balstītiem sociālajiem pakalpojumiem un ģimeniskai videi pietuvinātiem pakalpojumiem.

ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 19. pants noteic, ka dalībvalstis atzīst, ka visām personām ar invaliditāti ir vienlīdzīgas tiesības dzīvot sabiedrībā ar tādu pašu izvēles brīvību kā citiem cilvēkiem, un veic efektīvus un atbilstošus pasākumus, lai atvieglotu personām ar invaliditāti šo tiesību izmantošanu un pilnīgu iekļaušanos un līdzdalību sabiedrības dzīvē, tostarp nodrošinot, ka:

- a) personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem ir iespējas izvēlēties dzīvesvietu un to, kur un ar ko tās dzīvo, un ka tām neliek dzīvot kādos noteiktos apstākļos;
- b) personām ar invaliditāti ir pieejami dažādi mājās un dzīvesvietā sniegtie pakalpojumi un citi sociālā atbalsta pasākumi, tostarp personīgā palīdzība, kas nepieciešama, lai dzīvotu un iekļautos sabiedrībā un lai nepieļautu izolēšanu vai nošķiršanu no sabiedrības;
- c) plašai sabiedrībai paredzētie sociālie pakalpojumi un objekti ir vienlīdz pieejami arī personām ar invaliditāti un atbilst to vajadzībām.

Tiesībsargs jau ilgstoši ir vērsis atbildīgo institūciju uzmanību uz to, ka šobrīd valstī pieejamais sociālo pakalpojumu nodrošinājums neatbilst personu ar garīga rakstura traucējumiem vajadzībām, sabiedrībā balstītie alternatīvie pakalpojumi nav pieejami pietiekamā daudzumā, kā rezultātā daudzos gadījumos personas ar garīga rakstura traucējumiem ir spiestas izvēlēties aprūpi ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas iestādēs.

Arī ANO Personu ar invaliditāti tiesību komiteja savās rekomendācijās Latvijai ir norādījusi, ka ir nobažījiesies par personu ar invaliditāti DI lēno procesu un liecībām, ka institūcijās dzīvojošie tiek pārvietoti uz citām institūcijām, aizbildinoties ar DI. Tāpēc Komiteja mudina valsti paātrināt visu personu ar invaliditāti pilnīgu DI, noteiktā laika periodā slēdzot visas atlikušās valsts un pašvaldību institūcijas, panākot, ka institūcijās dzīvojošie netiek pārvietoti uz citu institūciju.³

Tiesībsarga biroja pārstāvju novērojumi, veicot regulārās vizītes uz ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām, liecina, ka vairums apmeklēto

³ Committee on the Rights of Persons with Disabilities. Concluding observations on the initial report of Latvia (Adopted by the Committee at its eighteen session (14-31 August 2017)), article 30 (a) and 31 (a).

Latviešu valodā pieejams: https://www.lm.gov.lv/sites/lm/files/data_content/rekomendacijas_lv_fin_0602181.pdf

valsts sociālās aprūpes centru ir paplašinājušies un tajos tiek ieguldīti apjomīgi valsts budžeta līdzekļi, tādējādi tiek spēcīgāta institucionālā aprūpe, kas ir pretēji DI mērķim un būtībai. **Tiesībsarga ieskatā nav pieļaujams, ka valsts budžeta vai Eiropas Savienības projektu finansējums tiek novirzīts institucionālās aprūpes stiprināšanai, nevis sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstībā.**

Ņemot vērā iepriekš minēto, aicinu ANM plānā uzskatāmi izdalīt, kādas darbības plānotas attiecībā uz valsts sociālās aprūpes centriem (uz kuriem ir attiecināms DI projekts) un kādas darbības plānotas attiecībā uz pašvaldību vai privātpersonu dibinātajiem sociālās aprūpes centriem. Tāpat aicinu precīzi atrunāt, kas tiek saprasts ar aktivitāti “jaunu ģimeniskai videi pietuvinātu aprūpes institūciju izveide”, lai novērstu jebkādu šaubu rašanos par ANM plānā paredzēto pasākumu neatbilstību cilvēku tiesībām dzīvot sabiedrībā un DI pamatmērķim.

[2] ANM plāna komponentē “Nevienlīdzības mazināšana”, investīcija 3.1.1.3.i *Atbalsts īres mājokļu nodrošināšanai*, ieplānots izveidot finansēšanas fondu zemu izmaksu māju būvniecībai, lai nodrošinātu izmaksu ziņā iedzīvotājiem pieejamu īres mājokļu būvniecību. Pasākuma ietvaros plānots izbūvēt vismaz 700 zemu izmaksu īres mājokļus.

Tiesībsargs vērš uzmanību, ka ANM plāna (525) punktā minēts, ka “to cilvēku īpatsvars, kuri saskaras ar ļoti sliktiem sadzīves apstākļiem ir viens no augstākajiem Eiropā (15,2% salīdzinājumā ar vidēji 4% Eiropas Savienībā 2017. gadā)”, savukārt (531) punktā norādīts, ka “daudzām māsaimniecībām nav iespējas pārcelties uz kvalitatīvāku mājokli, tā izmaksām netērējot vairāk kā 30% no savā rīcībā esošajiem ienākumiem. Hipotekārais kredīts mājokļa iegādei lielākajai daļai iedzīvotāju nav pieejams”.

Latvijas Nacionālā attīstības plāna 2021.-2027. gadam⁴ Rīcības virziena “Mājoklis” progresa rādītājā *Ekspluatācijā pieņemto jauno dzīvokļu skaits gadā* [347] kā mērķa vērtības norādīti 7000 jauni mājokļi 2024. gadā un 10000 jauni mājokļi 2027. gadā.

Pienācīgs mājoklis drošā dzīves vidē uzskatāms par cilvēka pamatvajadzību. Ņemot vērā, ka pastāv daudz lielāks pieprasījums pēc zemu izmaksu īres mājokļiem kā ieplānots ANM plānā, kā arī lai izpildītu Latvijas Nacionālajā attīstības plānā noteikto, aicinu ANM plānā atvēlēt vairāk finanšu resursus, ieplānojot lielāku skaitu īres mājokļu būvniecību, kas būtu pieejami iedzīvotājiem ar vidējiem un nelieliem ienākumiem.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁴ Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam, apstiprināts ar Latvijas Republikas Saeimas 2020. gada 2. jūlija lēmumu Nr.418/Lm13